

Poř. č. 2/2009

Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k otázce postupu státního zástupce při ustanovování opatrovníka poškozenému, který je právnickou osobou [obcem či krajem], v přípravném řízení

I. Vystane-li v přípravném řízení možnost střetu zájmů u právnické osoby včetně obce či kraje, vystupující v postavení poškozeného (§ 43 odst. 1 nebo i podle odst. 3 trestního řádu), zejména tehdy, jestliže orgán jednající jménem takové právnické osoby je osobou důvodně podezřelou ze spáchání trestného činu (§ 158 odst. 7 věta druhá trestního řádu) nebo obviněným, přichází v úvahu, aby státní zástupce ustanovil poškozené právnické osobě opatrovníka (§ 45 odst. 2 trestního řádu per analogiam); vždy se souhlasem osoby, která se má stát opatrovníkem.

II. Je-li takto se svým předchozím souhlasem ustanoven opatrovníkem advokát, při rozhodování o výši odměny a náhradě hotových výdajů zastupování se postupuje podle § 151 odst. 6 trestního řádu per analogiam.

Dne 20. 2. 2009 se na Nejvyšší státní zastupitelství obrátil hejtman Moravskoslezského kraje s podnětem týkajícím se postupu státních zástupců Okresního státního zastupitelství v Bruntálu a Krajského státního zastupitelství v Ostravě při ustanovování Moravskoslezského kraje jako opatrovníka poškozené právnické osoby v přípravném řízení.

Usneseními státní zástupkyně Okresního státního zastupitelství v Bruntále ze dne 15. 2. 2008, sp. zn. ZN 6087/2007, a ze dne 2. 1. 2009, sp. zn. ZN 6772/2008, byl Moravskoslezský kraj dle ustanovení § 45 odst. 2 tr. ř. per analogiam opakovaně ustanoven opatrovníkem pro výkon práv poškozeného - obce Karlova Studánka, neboť proti členům zastupitelstva této obce bylo (a v druhé z uvedených věcí stále je) vedeno trestní řízení. Proti uvedeným usnesením podal Moravskoslezský kraj stížnosti, které však byly státním zástupcem Krajského státního zastupitelství v Ostravě jako nedůvodné podle § 148 odst. 1 písm. c) tr. ř. zamítnuty.

Obě trestní věci, v nichž bylo uvedeným způsobem postupováno, se nacházely ve fázi prověřování podezření z trestné činnosti. Důvodem, který vedl k ustanovení opatrovníka, byla vždy situace, kdy podezřelými ze spáchání trestné činnosti byli všichni členové zastupitelstva uvedené obce (a tedy i starosta a členové obecní rady), takže nebyla žádná osoba, která by mohla nezaujatě vykonávat práva obce jakožto poškozeného.

Obdobně se může vyskytnout rovněž situace, kdy v pozici podezřelých nebo obviněných budou všichni členové statutárního orgánu právnické osoby, která bude jinak v trestním řízení vystupovat v pozici poškozeného.

Věc týkající se ustanovování opatrovníka obci Karlova Studánka byla přezkoumávána v rámci výkonu dohledu Vrchním státním zastupitelství v Olomouci a informace byly podávány odboru trestního řízení Nejvyššího státního zastupitelství (ten také poznatek o zmiňovaném aplikačním problému dne 30. 6. 2009 předal analytickému a legislativnímu odboru Nejvyššího státního zastupitelství). Podnět hejtmána Moravskoslezského kraje byl shledán důvodným – státní zástupkyně Okresního státního zastupitelství v Bruntálu usnesením ze dne 13. 8. 2009, sp. zn. ZN 6772/2008, v uvedené trestní věci podle § 45 odst. 2 tr. ř. per analogiam ustanovila poškozené obci Karlova Studánka jako opatrovníka advokáta; advokát vyslovil se svým ustanovením souhlas.

Nejvyšší státní zastupitelství považuje za potřebné uvést k danému právnímu problému následující:

I.

V postavení poškozeného (§ 43 odst. 1 nebo i podle § 43 odst. 3 tr. ř.) mohou v trestním (přípravném) řízení vystupovat nejen fyzické osoby, ale i **osoby právnické** (popř. i **právnické osoby veřejného práva** – např. veřejnoprávní korporace, jimiž jsou jak obce - § 2 odst. 1 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů, tak i kraje - § 1 odst. 2 zákona č. 129/2000 Sb., o krajích, ve znění pozdějších předpisů).¹

Podle § 45 odst. 1 tr. ř. je-li poškozená osoba zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo je-li její způsobilost k právním úkonům omezena, vykonává její práva podle tohoto zákona její **zákonný zástupce**. Z úpravy v § 45 odst. 2 tr. ř. potom plyne, že v případech, v nichž zákoný zástupce poškozeného nemůže vykonávat svá práva uvedená v § 45 odst. 2 tr. ř. a je nebezpečí z prodlení, předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce ustanoví k výkonu práv poškozenému opatrovníka. Proti rozhodnutí o ustanovení opatrovníka je přípustná stížnost.

Je zjevné, že citovaná úprava nedopadá na případy, kdy poškozeným je právnická osoba (a to i právnická osoba veřejného práva, tedy i obce či kraje).

Podmínkou pro ustanovení opatrovníka poškozené fyzické osobě je 1. že zákoný zástupce nemůže vykonávat svá práva, což se nečastěji týká situace, kdy mezi zákoným zástupcem a poškozeným vyvstane kolize v zájmech, např. tehdy, je-li sám zákoný zástupce podezřelým (v materiálním smyslu - § 158 odst. 7 věta druhá tr. ř.) nebo dokonce obviněným, či v tomto postavení vystupuje jiná osoba, která je osobou blízkou zákonnému zástupci, 2. že je nebezpečí z prodlení.

V případě poškozené právnické osoby jakákoli výslovná úprava chybí. Zejména tu ale absentuje podobná situace jako u poškozené fyzické osoby, tj. že by mohla být osobou zbavenou způsobilosti k právním úkonům nebo že by v této způsobilosti mohla být omezena.

Po nabytí účinnosti novely č. 30/2000 Sb. ustanovení § 29 odst. 2 o. s. ř. vymezuje, že opatrovníka ustanoví předseda senátu též právnické osobě, která jako účastník řízení nemůže před soudem vystupovat proto, že tu není osoba oprávněná za ni jednat nebo že je sporné, kdo je osobou oprávněnou za ni jednat (§ 21 o. s. ř.), je-li tu nebezpečí z prodlení.

Za popsání právního stavu lze výše naznačený právní problém řešit pomocí analogie. Poškozené právnické osobě, a to i obci nebo kraji, lze ustanovit opatrovníka postupem podle § 45 odst. 2 tr. ř. per analogiam. **Podmínka, že hrozí nebezpečí z prodlení, která podmiňuje použití analogie, bude v těchto případech splněna vždy**, protože v případech, kdy nastane střet zájmů mezi osobami, jež by měly za poškozenou právnickou osobu (případně obec i kraj) jednat a hájit její zájmy v trestním řízení, a osobami důvodně podezřelými ze spáchání trestného činu namířeného proti této právnické osobě (obci či kraji),

---

¹ Srov. Beran, K. Právnické osoby veřejného práva. Praha: Linde, 2006, s. 53 – 70.

lze téměř vždy dovodit, že jménem právnické osoby (obce i kraje) nemá kdo v řízení vystupovat, ustanovení opatrovníka je proto naprosto nezbytné.

Ať už se jako opatrovník ustanovuje advokát nebo osoba jiná (přichází v úvahu i ustanovení jiné osoby právnické – i veřejnoprávní korporace), musí se tak stát s jejím **souhlasem**; v případě advokáta je na místě dokonce hovořit o tom, že by tento souhlas měl být dán **předem**, což plyne mj. z úpravy zahrnuté do ustanovení § 19 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, o tom, kdy je advokát povinen poskytnutí právních služeb odmítnout. Lze tak totiž čelit nebezpečí, že bude zapotřebí opakovaně ustanovovat různé advokáty jako opatrovníka s ohledem na to, že předchozí ustanovený advokát bude muset ustanovení odmítnout, protože bude dána některá z okolností uvedených v ustanovení § 19 odst. 1 zákona o advokacii.²

Dání souhlasu představuje ostatně obecný princip ustanovování opatrovníka i fyzické osobě, ať jde o obviněného (§ 34 odst. 2 tr. ř., § 43 odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů) nebo poškozeného (§ 45 odst. 2 tr. ř.).³ Týká se to i případů, kdy se opatrovníkem stane **advokát**, nejde totiž – při nedostatku výslovné právní úpravy – o obdobnou situaci jako v případech obhajoby obviněného (§ 35 a násl. tr. ř.) nebo zastupování osoby při podávání vysvětlení (§ 158 odst. 4 tr. ř.). Na uvedeném závěru nic nemění ani ustanovení § 1 odst. 2 věty druhé zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, pokud stanoví, že poskytováním právních služeb se rozumí rovněž činnost opatrovníka pro řízení ustanoveného podle zvláštního právního předpisu, je-li vykonávána advokátem [a odkazuje se na procesní předpisy – občanský soudní řád, správní řád či trestní řád]. Vzhledem k tomu, že se tu jedná o analogické použití ustanovení § 45 odst. 2 tr. ř., i zde je potřebný **souhlas advokáta**, který by z povahy věci měl být dán **předem**.

II.

Odměnu advokáta za výkon opatrovnícké funkce a náhradu hotových výdajů s ní spojených je možno likvidovat postupem podle § 151 odst. 6 tr. ř. per analogiam. Přímé aplikaci brání skutečnost, že toto ustanovení výslovně dopadá pouze na zvoleného obhájce obviněného, který má nárok na bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu, a ustanoveného zmocněnce poškozeného.

Toto stanovisko bylo vydáno podle ustanovení § 12 odst. 2 zákona o státním zastupitelství.

Nejvyšší státní zástupkyně:

JUDr. Renata Vesecká

v zast. **doc. JUDr. Zdeněk Koudelka, Ph.D.** v.r.

² Trestní řád výslovně neřeší postup, jaký se zvolí při zproštění povinnosti opatrovníka zastupovat poškozeného [či případně i obviněného]. Upraveno je pouze zrušení ustanovení obhájce obviněného, pominou-li důvody nutné obhajoby (§ 39 odst. 1 tr. ř.), zproštění povinnosti obhajování obviněného (§ 40, § 40a tr. ř.). V ustanovení § 51a odst. 4 tr. ř. je reglementováno zproštění povinnosti zastupovat poškozeného, pominou-li důvody, které vedly k ustanovení zmocněnce poškozeného (uvedeného v § 43 odst. 3 tr. ř., bylo-li rozhodnuto, že má nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu), nebo nemůže-li z důležitých důvodů zmocněnec poškozeného nadále zastupovat. Při absenci jakékoli výslovné právní úpravy je možno se přiklonit k závěru, že zproštění povinnosti opatrovníka předtím ustanoveného podle § 45 odst. 2 tr. ř. [§ 45 odst. 2 tr. ř. per analogiam], pominou-li důvody ustanovení, nemůže-li z důležitých důvodů opatrovník poškozeného dále zastupovat nebo z jiných důležitých důvodů, se provede podle ustanovení § 51a odst. 4 tr. ř. per analogiam.

³ Tento závěr, byť vyslovovaný zpravidla vůči opatrovníku v občanském soudním řízení, podporují také nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 27/2000, I. ÚS 204/2000, II. ÚS 303/01, III. ÚS 717/01 a IV. ÚS 744/05.